

Реферат на тему: "Тарас Григорович Шевченко"

Тарас Шевченко

ТАРАС ГРИГОРОВИЧ ШЕВЧЕНКО

1814 — 1861

У літературі кожного народу, серед її великих творців, є поети, імена яких оповиті невмирущою любов'ю і славою. Таким поетом українського народу є Тарас Шевченко, чия безсмертна спадщина — одна з найбільших вершин людського генія. Т. Шевченко — велетень духу, митець могутньої творчої сили, непримиренний борець проти будь-якого гноблення людини людиною. Поезія, мистецтво слова поєдналися в його творах з соціальною боротьбою і становлять з нею суцільний органічний сплав. Боротьбою за визволення народу, за соціальну справедливість і духовне розкріпачення мас Т. Шевченко здійснив найвище суспільне призначення поета. В історію людської культури він увійшов не тільки як геніальний народний поет України, а й як найбільший, поряд з О. Пушкіним і А. Міцкевичем, поет слов'янства, як поет-гуманіст світового значення.

Т. Шевченко виступив як поет-новатор, приніс з собою в українську літературу "слово нове", новий світ поезії, неповторні образи, картини й барви, небачене раніше багатство й широчінь тем, ідей, мотивів, жанрових форм, вивів українську літературу на шлях реалізму й народності.

Писати вірші Тарас Шевченко почав ще до звільнення а кріпацтва. Перша згадка про один із його ранніх віршів, що дійшла до нас, датована 31 березня 1837 року. Про неабиякі художні здібності Тараса свідчить виконаний у Вільно найраніший відомий його малюнок, підписаний: "1830 года рисовал Тарас Шевченко".

У доробку Т. Шевченка на кінець 1839 року були поеми "Катерина", "Тарасова ніч", "Іван Підкова", балада "Тополя", послання "До Основ'яненка", вірші "Перебендя", "Нащо мені чорні брови...". Вони й склали першу його поетичну збірку — "Кобзар", яка побачила світ у 1840 році. Спеціально для неї Т. Шевченко написав вступний вірш-заспів "Думи мої, думи мої..." — програмний вірш "Кобзаря". Майже одночасно з "Кобзарем", 12 березня 1840 року, був поданий до цензури Є. Гребінкою альманах "Ластівка", до якого він долучив і перший розділ з нового твору Т. Шевченка, — поеми "Гайдамаки" (розділ "Галайда"). За короткий час "Кобзар" і "Гайдамаки" набули широкої популярності. Листування й спогади сучасників поета дають чимало свідчень того, яке велике й сильне враження справили ці перші твори Т. Шевченка на всіх. Друкованих книжок не вистачало, і твори Т. Шевченка починають копіювати, переписувати. Такі списки, повні й вибіркові, поширюються в численних примірниках не тільки на Україні, а потрапляють і в Білорусію, і на Кавказ, перетинають кордони, їх пересилають у Варшаву, Прагу...

Захоплюючись театром, Т. Шевченко пробує свої сили і в драматургії, створює історичну трагедію "Никита Гайдай" (1841), працює над соціально-побутовою драмою "Слепая красавица". Російською мовою написана й драма "Назар Стодоля", згодом перекладена (частково—самим Т. Шевченком) українською мовою для постановки на сцені аматорського студентського театру Медико-хірургічної академії в Петербурзі. Слава поета росте. В нього просять творів для друку видавець альманаху "Молодик" І. Бецький та видавець "Снопа" О. Корсун. Першому Т. Шевченко надсилає баладу "Утоплена", "Тяжко, важко в світі жити...", поезію "Н. Маркевичу" та "Песню караульного у тюрми" з драми "Невеста", другому — початок поеми "Мар'яна — черниця" та вірш "Вітер з гаєм розмовляє..". Восени 1842 року Т. Шевченко написав поему "Гамалія". Цією поемою завершується перший період творчості поета.

11 травня 1843 року, одержавши відпустку, надану йому Академією мистецтв, Т. Шевченко з Є. Гребінкою вирушив у рідний край, який залишив чотирнадцять років тому безправним підлітком — кріпаком. Тепер він повертався сюди славетним поетом. Провівши близько дев'яти місяців на Україні, лише наприкінці лютого 1844 року він повернувся до Петербурга. Подорож на Україну лишила глибокий слід у свідомості й творчості Т. Шевченка. Свідченням цього є російська поема "Тризна" та соціально — побутова поема "Сова", написана незабаром після повернення з України. 8 липня 1844 року Т. Шевченко завершує поему "Сон" ("У всякого своя доля..."), у якій виступає з нещадним сатиричним викриттям самодержавної монархії. Це один з найгеніальніших творів світової революційної поезії. Поїздка на Україну була дуже плідною і для Шевченка — художника. Сотні начерків та етюдів з натури привіз він до Петербурга. У нього визрів задум систематичного видання великої серії офортів під назвою "Живописна Україна" — своєрідної енциклопедії історії, побуту, народної творчості минулого й сучасного життя українського народу. Але здійснити свій задум Т. Шевченкові не пощастило через брак коштів. Наприкінці 1844 року вийшов єдиний випуск "Живописної України", який став визначним здобутком українського мистецтва.

Осінь 1845 року — час виняткової творчої продуктивності для поета. Протягом жовтня — грудня він написав поеми "Єретик", "Сліпий", "Наймичка", вогненну інвективу "Кавказ", послання "І мертвим, і живим...", цикл переспівів "Давидові псалми", вірші "Холодний Яр", "Минають дні, минають ночі...", "Як умру, то поховайте..." ("Заповіт") та інші твори. Поет працює з величезним творчим натхненням та енергією. Однією з могутніх вершин революційно — викривальної поезії Т. Шевченка цього часу став "Кавказ" — рідкісної емоційної наснаженості твір, надзвичайно глибокий і значущий своїми суспільно-політичними ідеями. Через одинадцять днів після завершення "І мертвим, і живим..." поет пише нове послання — "Як умру, то поховайте...", звернене вже не до інтелігенції, а до народу, до селянства, яке єдине, за Шевченком, здатне і повинне повалити ненависний самодержавно — кріпосницький лад і натомість створити нове суспільство, суспільство здійснених ідеалів волі, нову, велику, вільну сім'ю вільних народів. У цьому творі, а любов'ю прийнятому народом як його "Заповіт", поет — трибун вже не "усовіщає", а кидає палкий революційний клич:

Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.

На початку 1846 року Т. Шевченко звів усі свої твори, написані протягом трьох попередніх років, у велику рукописну збірку під назвою "Три літа". 1846 року Т. Шевченком були написані балади "Лілея" й "Русалка", на початку наступного року — поема "Відьма". Разом в такими творами збірки "Три літа", які могли витримати цензурний контроль ("Сова", "У неділю не гуляла...", "Єретик", "Наймичка" та ін.), вони мали ввійти до нового видання "Кобзаря", над підготовкою якого поет активно працював навесні 1847 року, але якому, однак, не судилося побачити світ.

5 квітня за участь у Кирило — Мефодіївському товаристві Т. Шевченко був заарештований і відправлений до Петербурга. Було вирішено "Художника Шевченко за сочинение возмутительных и в высшей мере дерзких стихотворений, как одаренного крепким телосложением, определить рядовым в Оренбургский Отдельный корпус, с правом выслуги, поручив начальству иметь строжайшее наблюдение, дабы от него, ни под каким видом, не могло выходить возмутительных и пасквильных сочинений". Затверджуючи це рішення III відділу, Микола I власноручно збоку написав: "Под строжайший надзор и с запрещением писать и рисовать". 31 травня 1847 поета в супроводі фельд'єгеря було відправлено до Оренбурга, де містився штаб Окремого Оренбурзького корпусу. Десять років тривало заслання Т. Шевченка. Позбавлений права творити, він, проте, криючись від стороннього ока, продовжує писати поетичні твори. З-під його пера з'являються поеми "Княжна" та "Варнак", історична поема "Чернець" і ряд ліричних віршів: "Не гріє сонце на чужині...", "Сон" ("Гори мої високі..."), "Самому чудно, а де ж дітись?", "А. О. Козачковському" та інші. Т Шевченко з великою поетичною силою відтворив тягар свого підневільного життя в солдатській казармі. Під час переходу з Орської фортеці до укріплення Раїм у складі Аральської описової експедиції Т. Шевченко написав вірш "У бога за дверми лежала сокира...", а під час зимівлі 1848—1849 років на Косаралі — "Царі", "Марина" і великий цикл ліричних поезій.

Творчість була для нього не тільки духовною потребою, а й формою протесту проти царського свавілля. Записуючи рядок за рядком, він підтверджував свої ж слова: "Караюсь, мучуся... але не каюсь!.. "

Одна за одною виникають "захалавні книжечки" — таємні рукописні збірочки "невольничої поезії" Т. Шевченка. На третьому році заслання, після повернення з Аральської описової експедиції до Оренбурга, поет переписав свою "невольничу поезію" у нові маленькі саморобні книжечки, яких набралось двадцять сім. З'єднані разом, вони склали знамениту "Малу книжку" — перше чистове зведення віршів і поем 1847 — початку 1850 років. За доносом одного з офіцерів-"землячків", поета відправили в одну з рот у віддалене Новопетровське укріплення, розташоване на півострові Мангишлак, під якнайсуворіший нагляд. Настали найтяжчі часи Шевченкового

заслання, період найбільшої ізоляваності поета від світу, коли обірвалися навіть листовні зв'язки з нечисленними друзями на волі, встановлені у попередні роки. Протягом перших двох років перебування в Новопетровському укріпленні Т. Шевченко не писав. Тільки 1853 року, він потай відновив літературну творчість, але звернувся до нового для себе жанру — повісті. В одному з листів 1858 року Т. Шевченко зазначав, що повістей у нього "десятків коло двох набереться", нині відомі тексти лише дев'яти: "Наймичка", "Варнак", "Княгиня", "Музикант", "Несчастный", "Капитанша", "Близнецы", "Художник", "Прогулка с удовольствием и не без морали". Усі вони написані російською мовою на засланні, і тільки другу частину "Прогулки с удовольствием и не без морали" поет закінчив 1858 року в Нижньому Новгороді. Місце заслання Т. Шевченко покинув 2 серпня 1857 року. Повернення із заслання викликало в Т. Шевченка приплив нових творчих сил. Він почав переписувати свої твори з "Малої книжки" до "Більшої книжки", значно їх виправив і відредагував, написав поему "Неофіти", вступ до сатиричної поеми "Юродивий", триптих "Доля", "Муза", "Слава".

Злободенним був перший вірш Т. Шевченка, написаний після повернення з заслання,— "Сон" ("На панщині пшеницю жала..."). В ньому з великою художньою силою змальовано мрії селян про давно очікуване звільнення з кріпацького ярма, висловлено народне розуміння "сподіваної волі". У вірші "Я не нездужаю, нівроку..." поет, тавруючи антинародну сутність царизму, проголошує революційний шлях розв'язання селянського питання за допомогою "сокири":

Добра не жди,
Не жди сподіваної волі —
Вона заснула: цар Микола
Її приспав. А щоб збудить
Хиренну волю, треба миром,
Громадою обух сталить;
Та добре вигострить сокиру—
Та й заходиться вже будить.

Влітку 1859 року Т. Шевченко востаннє побував на Україні, де його знову заарештували за "недозволені" розмови. Київський генерал-губернатор визнав перебування поета на Україні небажаним і зажадав його повернення до Петербурга. Під час цієї подорожі Т. Шевченко написав ліричні поезії "Ой по горі роман цвіте...", "Ой маю, маю я оченята...", "Сестрі" ("Минаючи убогі села..."), "Колись дурною головою...", а повернувшись до Петербурга, завершив велику поему "Марія", задум якої плекав іще в роки заслання. Наприкінці 1859 року Т. Шевченко написав поезії "Подражаніє Іезекіїлю. Глава 19" та "Осії. Глава XIV. Подражаніє", в яких висловив глибоку віру в неминучий кінець самодержавного ладу.

Біблійна образність, до якої вдавався поет, була формою звеличення сучасної йому революційної боротьби, вираженням революційно-демократичного пафосу своєї поезії. У вірші "І Архімед, і Галілей..." (1860) Т. Шевченко пророкує торжество майбутнього вільного демократичного суспільства:

Буде бите
Царями сіянеє жито!
А люде виростуть. Умруть
Ще не зачатіє царята..
І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі.

Поряд з антимонархічними сатирами ("Во Іудеї во дні они...", "Саул", "Хоча лежачого й не б'ють...", "О люди! люди небораки!", "Якось-то йдучи уночі...") Т. Шевченко пише сатири на духовенство, серед них — "Гімн черничий", сатирична епіграма на смерть петербурзького митрополита Григорія "Умре муж велій в власяниці..." та інші. До найпалкіших і найгостріших антицерковних творів не тільки української, а й світової поезії належить його вірш "Світе ясний! Світе тихий!":

Будем, брате,
З багряниць онучі драти,
Люльки з кадил закуряти,
Явленими піч топити,
А кропилом будем, брате,
Нову хату вимітати!

23 січня 1860 року в Петербурзі вийшло нове видання "Кобзаря", хоч і понівечене в окремих місцях царською цензурою, проте в цілому значно повніше, ніж "Кобзар" 1840 року. І в Петербурзі, і на Україні "Кобзар" 1860 року був зустрінутий з захватом. Але арешти, переслідування, тяжке заслання підірвали здоров'я поета. 29 січня 1861 року в одному з листів на Україну він писав: "Так мені погано, що я ледве перо в руках держу".

10 березня життя Т. Шевченка обірвалося. У травні 1861 року тіло поета перевезено на Україну й поховано біля Канева, над Дніпром. Час не став для Т. Шевченка мірилом відстані між ним і наступними поколіннями. Свободолюбні, гуманістичні ідеї, якими пройнята його творчість, мали своїм джерелом настрої селянських мас, зростали на ґрунті поєднання революційної думки й передової художньої культури з визвольними прагненнями народу. І хоч, здавалося б, царизм зробив усе, щоб приборкати геній Т. Шевченка, він не зміг скувати його революційної думки, відірвати творчість поета від народу. Т. Шевченко з геніальною художньою силою висловив ідеї, які підіймали на боротьбу проти рабського становища все ширші народні маси. Життєвий та літературний подвиг Т. Шевченка, поета, що, вийшовши з найпригніченіших народних низів — кріпосного селянства,—піднісся до вершин передової суспільної думки свого часу і передової світової літератури, не можна не визнати явищем світового значення в історії культури.